

GEDE Grup d'Estudi de Dones i Esport

Recordant els valors de la gimnàstica artística femenina

Mireia Tapiador López

Llicenciada en Educació Física. INEFC-Barcelona

Paraules clau

gimnàstica artística femenina,
valors, esport minoritar

Introducció

La gimnàstica artística femenina és un esport minoritari. És un clar exemple d'aquelles pràctiques esportives que surten a la llum cada quatre anys, amb motiu dels Jocs Olímpics o dels campionats del món.

Partint d'aquesta premissa cal recordar quins són els valors que trobem dins d'un esport avalat per una llarga trajectòria històrica. Aquest fet fa que parlem d'un esport capaç de transmetre tots aquells valors humans que, generació rere generació, han conformat l'essència d'una societat civilitzada, en la qual sempre haurien de ser presents. És per això que ens hauria de preocupar la seva pràctica minoritària, i hauríem d'intentar explicar els factors sociològics que intervenen en el seu estat actual.

Un dels progressos que ha viscut aquest esport tot al llarg del temps, és la incorporació de la dona a la seva pràctica. Aquesta incorporació va aportar en aquest esport uns valors estètics

i plàstics, considerats femenins, alhora que exterioritzava valors tradicionalment atorgats a l'home, com ara: la força, el valor, el coratge...

Ens hem proposat, en primer lloc, entendre i rescatar els valors intrínsecs que la gimnàstica artística femenina pot aportar a la formació de la persona. En segon lloc, tractarem de contestar el per què de la situació actual, tant des del vessant de la gimnàstica de base, com de la gimnàstica d'alt nivell.

Valors de la gimnàstica artística femenina

Com diu l'autor Enric Gil: "L'esport ha estat un element vertebrador de la societat (...) i és un referent dins de l'evolució dels valors i les preocupacions de l'ésser humà al llarg dels últims segles..." (Gil, 2000, pàg. 11). De la mateixa manera que els valors esportius han evolucionat juntament

amb el desenvolupament de la societat¹, cada esport en particular s'ha fet seus uns determinats valors, depenent dels múltiples agents socialitzadors que l'influeixen. Així doncs, tots els valors humans que la gimnàstica artística femenina engloba, tenen a veure amb el context històric en què es va desenvolupar.

La cultura esportiva ha anat evolucionant al ritme que ha marcat la societat. Això ha fet que passem d'uns valors tradicionals tan promulgats durant el final del segle XIX i principi del segle XX, com poden ésser: *fair play* (joc net), amateurisme, competència, rècord, salut, moral de triomf, victòria, igualtat i justícia..., a valors típics d'una societat moderna i actual: *fair play*, professionalisme, no-competició, generositat i solidaritat, salut, aventura, estètica corporal... (García Ferrando; Puig; Lagardera, comps., 1998).

En el cas que ens ocupa, trobem valors socials i personals com ara: la disciplina, el respecte pels altres, així com pel propi cos, la cooperació, la perseverança, l'exaltació de l'harmonia corporal..., que són conseqüència del *Sistema Alemany de Gimnàstica*, també anomenat "*Turnen*" (Gutiérrez, 1995). El prussià Friedric Ludwig Jahn fundà aquest corrent durant l'ocupació de Prússia per les tropes de Napoleó, i li donà un caire nacionalista i militar, amb una forta intenció educativa (Abaurrea, 1997).

Basant-nos en l'evolució dels valors esportius i en les enquestes de García Ferrando (1997), podem saber els aspectes de l'esport que agraden més o menys i aplicar-ho a la gimnàstica artística. Trobem que el que més complau de la pràctica esportiva, és que permet adquirir una bona forma física, tenir un ambient de diversió i entreteni-

ment, el que podríem anomenar la dimensió lúdica de l'esport. Observem ara quins són els valors que menys agraden de l'esport: el professionalisme, els diners que es mouen en aquests àmbits, la competició, el culte al campió i la tensió.

Atès que la mateixa gimnàstica artística s'ha venut com un esport de competició, molt selectiu i apte, únicament, per a una minoria, entenem que és per això que la gimnàstica artística femenina no encaixa dins dels paràmetres de la població general. En aquest esport no existeix, encara, una estructura capaç de promocionar-lo i desenvolupar-lo a l'escola i en l'àmbit del lleure i la recreació.

Això ho podríem resumir en una frase: **la gimnàstica artística femenina d'alt nivell ofega la gimnàstica artística femenina de base**. Lluís Abaurrea ens ho explica: "*La tradició mantinguda pel seu fundador, Friedric Ludwig Jahn: fomentar entre els seus deixebles una gimnàstica formativa, popular i recreativa, xoca amb opinions actuals que consideren la gimnàstica artística assequible a uns quants i, per tant, molt elitista. Treballar amb seleccions prematures sense preocupar-se de l'esport com a mitjà de formació*" (1997, pàg. 27).

Així doncs, no podem prendre com a única referència l'alt rendiment d'un esport que també es pot moure amb un objectiu lúdic.

Fent un repàs a la història, ens trobem amb autors com Jahn, Mercurialis (1973), Mandell (1986), Pieron (1986), Lagardera (1990), Abaurrea (1997), Bourgeois (1998) i Estapé (ed.) (1999), que afirmen que aquest esport aporta valors pedagògics, morals i ètics, com ara: la disciplina, l'ordre, el respecte als superiors, la convivència entre companys..., valors

propis d'una societat civilitzada, però molt escassos avui dia.

Un dels mèrits que hem d'atribuir a aquest esport tan minoritari, és el fet d'inculcar als seus practicants els conceptes d'ajuda i cooperació, aspecte que és tan important per a la modalitat masculina com per a la femenina: "*El nen és responsable de la seguretat del seu company al qual protegeix i ajuda en la seva acció motriu, tot entrant en contacte l'un amb l'altre. Aquest aspecte crea llaços molt profunds entre els practicants, en els quals la seguretat i la integritat d'un depèn de l'eficàcia de l'altre*" (Leguet, 1985, cfr. Estapé, ed., 1999, pàg. 20).

Per tant, podem afirmar que la gimnàstica actua com a esport individual en moments molt puntuals, quan la gimnasta realitza determinats elements per ella mateixa o en moments de competició. Però durant la resta del procés d'aprenentatge, hem de parlar d'un esport col·lectiu, on l'èxit d'una companya és fruit d'un treball en equip.

Si considerem que tots aquests valors genèrics són importants per a la formació i la consolidació de la persona, ens hauria de preocupar que un esport que els engloba tots, sigui tan minoritari. D'aquesta manera, situem la gimnàstica de base i la gimnàstica espectacle, cadascuna al seu lloc. Per tant, cal distingir, urgentment, entre els valors que pot comunicar la gimnàstica artística femenina d'alt nivell o espectacle, dels valors que podem trobar dins la gimnàstica artística femenina de base. Són i haurien de ser valors molt diferents.

La gimnàstica d'alt nivell es mou gràcies als valors del sistema competitiu: la cultura de la *performance* (la perfecció), el *fair play* (joc net), la victòria, l'ètica de Pierre de Coubertin, les

¹ L'esport és una construcció social, és a dir que la pràctica esportiva es construeix dins el marc de les relacions socials dels individus, d'aquesta manera, l'esport sempre ha estat vinculat a la realitat social i cultural, fins al punt de transformar-se i desenvolupar-se amb ella (Padiglione, 1988; Blanchard & Cheska, 1986; cfr. Medina, 1994).

federacions esportives, els mitjans de comunicació... Pel contrari, dins la gimnàstica de base, trobem aspectes més essencials d'un sistema expressiu: esport per a tothom, *having fun* (sentir-se bé amb un mateix), esport com a mitjà de salut... (Puig, 1994).

Intentem entendre el per què de la situació actual

Una vegada explicat el predomini d'uns valors sobre els altres en el món gimnàstic, expliquem i responguem una pregunta clau: quines són les causes que fan que la gimnàstica artística femenina actual sigui un esport minoritari? Per tal de comprendre-ho millor analitzarem els possibles factors que afecten els ideals de la gimnàstica artística femenina de base, i els possibles aspectes que pertocuen a la gimnàstica artística femenina d'alt nivell.

La gimnàstica artística femenina de base

La gimnàstica artística, formativa en la seva essència, ha de ser participativa, prou senzilla i atractiva per a complaure la joventut, ja que l'esport sense una promoció als nivells inferiors queda orfe de practicants, amb la qual cosa és impossible descobrir talents que són els que en un futur configuraran l'esport d'elit.

En el nostre país, cada vegada es planteja menys aquest tipus d'habilitats gimnàstiques a les *escoles*, i arriben a ser, per a alguns docents, desestimades del seu programa per por al suposat risc que representen. Tot això a causa de la manca de coneixement de la matèria i per voler assolir, erròniament, uns objectius fàcils i ràpids. Aquest desconeixement, provoca l'elecció d'altres continguts menys complexos (Estapé, ed., 1999).

Lligat a tot això trobem el paper dels *clubs*. El club sent la manca d'aquest esport a nivell escolar, és per això que supleix amb dignitat el col·legi en aquesta tasca d'iniciació o base de l'esport. D'aquesta manera, el futur dels pilars de la promoció els trobem en els clubs, ja que el suport de les escoles és gairebé nul. Els clubs actuals també pateixen altres problemàtiques com ara: el cost econòmic d'unes amples instal·lacions per manca de practicants, el pas d'una filosofia formativa a una de totalment selectiva, imposada de manera constant per tècnics, manca d'entrenadors/es qualificats/des, manca de pressupost per formar i actualitzar els seus tècnics...

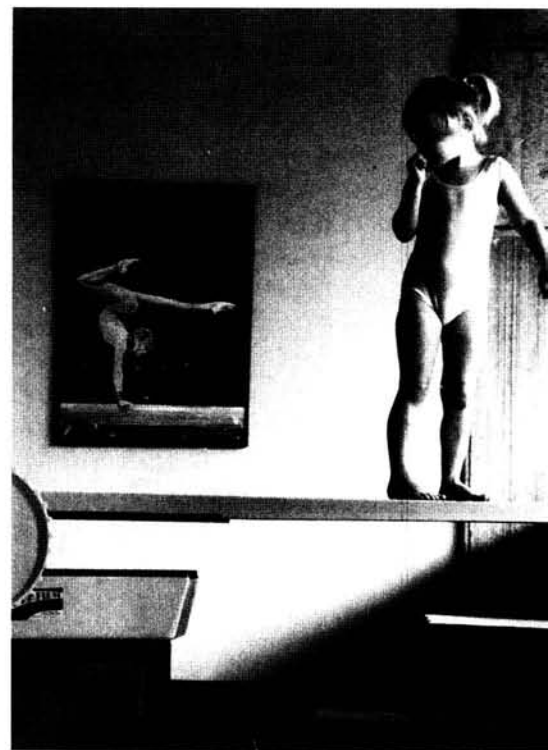
Es fa difícil d'entendre com una pràctica esportiva que s'assembla tant als moviments espontanis dels nens, com és el fet de saltar, equilibrar-se sobre un tronc, pujar els peus per una paret..., pugui estar tan limitada per l'èxit esportiu sense apreciar el gran benefici que li produeix a la persona, la pràctica d'aquestes habilitats motrius (Thomas; Fiard; Soulard; Chautemps, 1997).

Ha de ser dins d'aquest context on es troben reunides les futures gimnastes, bones i no tan bones, talents o simples entusiastes i afeccionades, col·laborant tots en la formació de l'ambient esportiu adequat. Potser respectant aquests pensaments, i valorant les seves aportacions, la gimnàstica artística femenina es converteixi en un esport atractiu per a la majoria de la població (Abaurrea, 1997).

La base de l'esport pot ser, certament, un trampolí social i esportiu en el qual els grans campions serveixen d'exemple per a iniciar l'esforç de les noves generacions. A partir d'aquí, cal analitzar també l'estat de la gimnàstica d'alt nivell o d'espectacle.

La gimnàstica artística femenina d'alt nivell

Dins del nostre panorama espanyol, han sortit i continuen sorgint grans fi-

Font: Fotosport, 1990. Roger Ford, Gran Bretanya. Menció FIAP.

gures gimnàstiques. Aquestes han estat, majoritàriament, fruit d'una generació espontània i no producte d'una organització esportiva degudament planificada: *"Els grans i les grans gimnastes que tenim actualment a Espanya, no són producte d'un procés evolutiu des de la base fins a l'alt rendiment, sinó que sorgeixen gràcies a una generació espontània"* (Abaurrea, 1997, 170). Analitzem quins són els possibles factors que repercuteixen sobre aquesta gimnàstica-espectacle.

El concepte d'*inaccessibilitat* al món de la gimnàstica és la primera impressió que es rep en descobrir aquest esport. La societat desconeix que la gimnàstica que se'ls presenta als mitjans de comunicació, és el final d'un llarg procés conformat per unes etapes de menor a major dificultat. A més, l'oportunitat de conèixer i practicar la gimnàstica artística femenina escolar és pobre o pràcticament nul·la; això té

com a conseqüència que "agafar el carro" d'aquest esport sigui, en la major part dels casos, fruit de la casualitat i no de la promoció.

Un altre tema que ens hauria de preocupar és la qualitat i quantitat dels *entrenadors i entrenadores*. Partim d'una base on els professionals i les professionals, en general, sorgeixen d'entre els mateixos esportistes que troben en la feina docent una satisfacció personal en sentir-se capaços de transmetre als altres les seves experiències (Abaurrea, 1997). Això, en molts casos, no garanteix que el personal tècnic tingui la formació suficient per ocupar el càrrec que se'ls atorga. També és conegut per tots els usuaris que treballen en l'àmbit del rendiment, la diversitat d'opinions que impera entre aquells/es entrenadors/es que han estat esportistes d'elit, però que es troben mancats d'una base teòrica, i els que procedeixen d'una àmplia formació teòrica, però sense una experiència que les avali. Tot això succeeix en esports minoritaris, on el percentatge d'entrenadors/es és mínim i el concepte de competència entre ells, nul. És per això que aquest esport està patint les conseqüències de comptar amb un personal tècnic amb una positiva vocació, però sense rebre a canvi, una bona compensació econòmica que els permeti tenir una dedicació completa a aquesta activitat laboral (Puig; Viñas, 1999).

Una important eina de propaganda i difusió de l'esport són els *mitjans de comunicació*, bàsics com a font d'ingressos en l'esport d'alt nivell. Podem partir d'una premissa: aquells esports que siguin més populars entre la població seran aquells que més interessin els mitjans de comunicació, i a la inversa. És per això que malgrat l'existència d'un elevadíssim nombre d'esdeveniments esportius que podrien ser el centre d'interès informatiu, únicament alguns són d'un gran interès per a l'audiència. És curiós veure com durant la temporada 1992-93, es va posar de

manifest que el percentatge d'esport televisiu protagonitzat per les dones era, únicament, d'un 4% (Jones, ed., 1996).

El que fa que el públic gaudeixi d'una retransmissió esportiva és el seguiment del resultat (Kopett, 1981, cfr. Durán; García Ferrando; Latiesa, 1998). Així, esports catalogats com a estètics, artístics o plàstics, són esports dels quals possiblement només gaudeixen aquells telespectadors/es que entenguin i coneixin a fons l'activitat, juntament amb algunes persones que es vegin atretes per la vistositat i la bellesa d'aquests esports. És a dir, únicament aquell/a telespectador/a que entengui l'esport podrà viure i "enganxar-se" a la retransmissió, atès que aquests esports són de caire subjectiu i es regeixen sota un codi i un reglament molt complex. Contràriament, esports com el futbol, el bàsquet o l'atletisme, podrien ser catalogats com a esports senzills d'entendre, ja que només ens hem de fixar en el moment en què la pilota s'introdueix dins d'una cistella, porteria o en el temps que triga l'atleta a recórrer 100 metres.

Hem de destacar que els mitjans de comunicació han emmarcat la gimnàstica artística femenina en un món de sacrifici, anorèxia i maltractaments, del qual ens serà difícil sortir, ja que són aquests aspectes els que fan augmentar l'audiència, que és la que dona rendibilitat a la retransmissió. Però no s'adonen que la principal perjudicada és la base, iniciació i/o promoció d'aquest esport.

Reflexió final

Així doncs, parlem d'un esport amb un gran ventall de valors que ha anat fent seus en el transcurs del temps. Uns valors necessaris en una societat moderna com la d'avui. És per aquesta raó, que no podem permetre que estigui mancat d'una promoció escolar, que els clubs hagin de suplir el paper de les

escoles, que els practicants hi trobin una difícil accessibilitat, que la manera d'actuar dels mitjans de comunicació sigui negativa o pràcticament nul·la... Aquests i molts altres són, possiblement, factors que no deixen difondre, créixer i evolucionar un esport que podríem resumir com: *la proesa dins la bellesa*, però no per això hem de negar a les persones l'oportunitat de sentir magnèsia a la pell. Treballem i lluitem per no perdre un esport amb un alt percentatge d'humanisme.

Referències bibliogràfiques

- Abaurrea, L.: *Nueva estructura organizativa de la gimnasia artística en Cataluña, propuesta de una gimnasia para todos* (tesis doctoral), Barcelona: Universidad de Barcelona, Departamento de Teoría e Historia de la Educación. 1997.
- Bourgeois, M.: *Didactique de la gymnastique. Gymnastique pour l'élève: la plaisir d'apprendre*. París: Presses Universitaires de France, 1998.
- Durán, J.; García Ferrando, M.; Latiesa, M.: "El deporte mediático y la mercantilización del deporte: la dialéctica del deporte de alto nivel", a M. García Ferrando, N. Puig y P. Lagardera (comps): *Sociología del deporte*, Madrid: Alianza Editorial, 1998, pàg. 205-227.
- Estapé, E.: *Las habilidades gimnásticas en el ámbito educativo: el placer de aprender*, Zaragoza: INDE, 1999.
- García Ferrando, M. (1997): *Los españoles y el deporte, 1980-1995*, València: Tirant Lo Blanch.
- García Ferrando, M.; Puig, N. y Lagardera, P. (comps): *Sociología del deporte*, Madrid: Alianza Editorial, 1998.
- Gil, E.: *Repetición de la jugada. Historia social de l'esport a l'Hospitalet*, L'Hospitalet: Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 2000.
- Gutiérrez, M.: *Valores sociales y deporte. La Actividad Física y el Deporte como transmisores de valores sociales y personales*, Madrid: Gymnos Editorial, 1995.
- Jones, D.: *Esport i mitjans de comunicació a Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya (Centre d'Investigació de la Comunicació) i Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport (Universitat Autònoma de Barcelona), 1996
- Lagardera, F.: *Una interpretació de la cultura deportiva en torno a los orígenes del*

- deporte contemporáneo en Cataluña* (tesis doctoral), Barcelona: Universidad de Barcelona, Departamento de Teoría e Historia de la Educación, 1990.
- Mandell, R.: *Historia cultural del deporte*, Barcelona: Ediciones Bellaterra, s.a., Barcelona, 1986
- Medina, X.: "El deporte como factor en la construcción sociocultural de la identidad", a *Ciencias Sociales y Deporte*, (Investigación social y deporte n.º1), Pamplona: Asociación Española de Investigación Social Aplicada al Deporte, 1994, pàg. 143-146.
- Mercurialis, J.: *Arte Gimnástico*, Madrid: I.N.E.F. Delegación Nacional de Educación Física y Deportes, 1973.
- Pieron: *Pedagogía de la actividad física y el deporte*, Málaga: Unisport, Junta de Andalucía, 1986.
- Puig, N. i Viñas, J.: "I després de l'I.N.E.F., què? On treballen els llicenciats esportius", en *Temps de joc*, número 19, 1999, pàg. 5-9.
- Puig, N.: "Esport i societat a Catalunya", en *L'Associacionisme i l'esport*, Congrés de l'Esport Català, Secretaria General de l'Esport, 1994, pàg. 251-264.
- Thomas, L.; Fiard, J.; Soulard, C. y Chautemps, G.: *Gimnasia deportiva de la escuela... a las asociaciones deportivas*, Barcelona: Agonos Lenda, 1997.